

конфліктних ситуацій, які можуть призвести до релігійного екстремізму.

Чим більш захищені законом права та свободи саме віруючих громадян (зі своїм класичним релігійним світоглядом, який не завжди є співвідносним з цінностями модернізованого індустріального світу з його прагненням до глобалізації), більш високим є рівень поваги до невід'ємних прав та свобод людини і громадянина тієї чи іншої держави, незалежно від того, якою мірою задекларований цей захист на папері.

Канонічне право відіграло важливу роль у розвитку церковно-правової думки взагалі та у дослідженні питань держави і права зокрема.

В.І. Риндюк,
молодший науковий співробітник
Центру теоретичних проблем законотворчості
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасна практика правотворчості та правореалізації потребує більш глибокого дослідження проблем юридичної техніки. Звичайно, під юридичною технікою розуміють сукупність прийомів, методів, правил, засобів діяльності державних органів по виробленню та реалізації правових актів, тобто юридичної діяльності. Питання щодо включення процедур юридичної діяльності в рамки юридичної техніки є дискусійним у літературі. Якщо в країнах англо-американського права саме процедура, процес і є юридичною технікою, то серед юристів романо-германської системи права немає однозначної думки з цього питання. Одні науковці вважають, що процедурні питання виходять за рамки юридичної техніки, хоча і тісно пов'язані з останньою¹, а інші включають процедури юридичної діяльності до поняття юридичної техніки².

Розглядаючи питання юридичної техніки, зокрема в Конституції України, на мою думку, неправильно обмежуватися тільки прийомами, методами, правилами, засобами юридичної діяльності, а необхідно розглядати весь спосіб юридичної діяльності, тобто і її процедури. Адже як прийоми, методи, правила, засоби юридичної діяльності, так і процедури юридичної діяльності спрямовані на вироблен-

ня продукту цієї діяльності – правового акта. Значення процедурних питань дуже велике, що підкреслюється можливістю скасування правових актів у випадку порушення порядку їх прийняття. Відповідно до ст. 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремі частині, якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності. Закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Прийоми, правила, методи та процедури юридичної техніки можуть бути закріплені в нормативно-правових актах, викладені в науково-методичних рекомендаціях або діяти як «неписані правила». Якщо прийомів, правил, методів юридичної техніки переважно дотримуються в силу традиції, досвіду, доцільності, то процедури юридичної техніки завжди встановлюються нормативно-правовими актами, зокрема Конституцією України. Аналіз Конституції України засвідчує, що вона встановлює окремі прийоми, методи, правила, засоби юридичної техніки. Зокрема, Конституція України визначає форму правових актів: закони та постанови Верховної Ради України (ст. 91), укази та розпорядження Президента України (ст. 106), постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (ст. 117). Конституція України встановлює предмет виключного законодавчого регулювання (ст. 92). Конституція України встановлює юридичну термінологію, яка відповідно до прийому термінологічної уніфікації повинна однозначно і стабільно використовуватися у всьому законодавстві (зокрема, громадянство, заарештований, затриманий). Конституція України закріплює деякі юридичні конструкції (зокрема, юридична особа, юридична відповідальність, право власності, право недоторканності тощо). Однак переважно у Конституції України закріплені процедури юридичної техніки.

Процедури юридичної техніки можуть бути більш чи менш регламентованими. У літературі зазначається, що порушення оптимальної міри регламентації юридичної діяльності має своїм наслідком або бюрократизм, або послаблення гарантій законності. В одних випадках відсутня детальна регламентація дій суб'єктів юридичної діяльності, в інших дії суб'єктів юридичної діяльності регламентовані частково (наприклад, процедура прийняття правових актів місцевими державними адміністраціями), ще в інших передбачається чітка і детальна регламентація усіх сторін діяльності (наприклад, законодавчий процес, кримінальний процес). Ступінь регламентації залежить від

характеру юридичної діяльності. Тому в усіх випадках необхідно диференціювати підхід³. Зокрема, процес вироблення закону передбачає чіткий регламентований порядок дій суб'єкта – законодавчу процедуру (внесення законопроекту в порядку права законодавчої ініціативи, попередній розгляд законопроекту у комітетах, розгляд законопроекту у відповідних читаннях на засіданнях парламенту, процедура підписання закону, опублікування і введення в дію закону).

Деякі найсуттєвіші моменти процедур юридичної техніки закріплюються в Конституції України, а більш детально процедури юридичної техніки виписуються в нормативно-правових актах. Зокрема, Конституцією України регулюються основні процедурні моменти законодавчого процесу, чітко встановлюється порядок внесення змін до Конституції України тощо. В Конституції України закріплені і деякі важливі моменти процедур правореалізації. Зокрема, відповідно до ст. 29 Конституції України у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його припинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом 72 годин має бути перевірена судом. Затримана особа повинна бути негайно звільнена, якщо протягом 72 годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника. Порушення відповідної процедури правореалізаційної діяльності пов'язане з порушенням прав людини.

Недотримання вимог юридичної техніки кваліфікується як техніко-юридичні (правові, юридичні) помилки. Юридична помилка – це зумовлений неправильними і ненавмисними діями негативний результат, що перешкоджає реалізації суб'єктивних прав і інтересів, що охороняються законом і потребує юридичного розгляду⁴. Зокрема, недотримання лінгвістичних та логічних прийомів, методів юридичної техніки може призвести до ускладнення або неможливості реалізації правових актів (наприклад, якщо у правовому акті є логічні суперечності), а недотримання процедур юридичної діяльності – до визнання правового акта недійсним.

Відтак, важливість дотримання вимог юридичної техніки при виробленні та реалізації правових актів підкреслюється, зокрема, і тим, що окремі прийоми, правила, методи, а особливо процедури юридичної техніки знайшли своє закріплення в Конституції України.

1. Обсуждение проблем законодательной техники // Ученые записки ВНИИСЗ. – 1966. – № 6. – С. 168–170; Булаков О.Н. Двухпалатный парламент Российской Федерации. – СПб., 2003. – С. 301; Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х т. – М., 1982. – Т. 2. – С. 272; Биля І.О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2004. – С. 28. 2. *Нашиц А.* Правотворчество: теория и законодательная техника. – М., 1974. – С. 139–140; Законодательная техника: Научно-практическое пособие / Под ред. Ю.А. Тихомирова. – М., 2000. – С. 8–9; Обсуждение проблем законодательной техники // Ученые записки ВНИИСЗ. – 1966. – № 6. – С. 168–170. 3. *Карташов В.Н.* Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. – Саратов, 1989. – С. 74–75. 4. *Лисюткин А.Б.* Юридическая техника и правовые ошибки // Государство и право. – 2001. – № 11. – С. 27.

Н.М. Пархоменко,
кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Прийняття у 1996 р. Конституції України стало, з одного боку, завершенням одного з етапів конституційного процесу в Україні, а з іншого – кульмінаційним моментом у визначенні основних напрямів розвитку законодавства України, а в окремих сферах суспільних відносин – кримінальній, цивільній, аграрній, господарській та деяких інших – майже повного оновлення.

Це зумовлено притаманними Конституції України юридичними властивостями. Зокрема, це: Конституція України визначається як основний закон держави, правовий акт, що виступає фундаментом законодавства України; норми Конституції є основою для прийняття відповідних нормативно-правових актів; вища юридична сила Конституції України закріплюється у ст. 8: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні їй відповідати»; стабілізуючий щодо системи законодавства характер, що забезпечується особливим порядком внесення змін до неї.

Крім того, на практиці це означає, що нормативно-правові акти мають не суперечити положенням Конституції та регулювати відносини, які вже отримали конституційне закріплення, а зміст нормативно-правових актів повинен конкретизувати загальні положення Конституції з метою підвищення ефективності її реалізації.

Конституція має програмний характер, оскільки містить положення, які визначають перспективу розвитку законодавства України.